

Иллюстрация Иглицы

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Дѣлото на Св. Св. Кирилъ и Методий — Л. Т.
2. Негово Високо Преосв. Нефитъ Видински въ Леринско — В. Трифуновъ.
3. Прилепъ въ революционнитѣ борби — Тод. п. Адамовъ.
4. Подвига на Кузо Илковъ, Самарджията — С. Василевъ.
5. Единъ инцидентъ въ Битоля между руския консулъ и полицията — Икономъ Тома Николовъ.
6. Революционната епоха въ Костенарията 1903—1908 год. — Кириякъ Шкуртовъ.
7. Нѣколко доброволчески чети — В. А. Карамановъ.
8. Училищното дѣло въ Солунската кааза презъ 1911—1912 уч. год. — И. Ивановъ.
9. Положението.

ДАР
ОТНАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛЪ И МЕТОДИЙ“
София

Sommaire:

1. L'oeuvre de St. Cyrille et Methode — par L. T.
2. L'archevêque de Vidin Monseigneur Neophit dans le district de Florina — par V. Triphounoff
3. La ville de Prilepe dans la lutte révolutionnaire — par Theodor Popadamoff
4. Le héroïsme du Kouzo Ilkoff, le bâtier — par Spiro Vassileff
5. Un incident entre le consul russe de Bitolia et la police Turque — par Ikonon Thomas Nicoloff
6. L'épopée révolutionnaire dans les endroits de Costenaria 1903—1908 — par K. Chcourtoff
7. Des volontaires bulgares de la Macédoine pendant la guerre libératrice de 1877—78 — par V. Karamanoff
8. L'oeuvre scolaire dans l'arrondissement de Solonique — par Il. Ivanoff
9. La situation

Новъ стилъ	Ст. стилъ	Исторически календаръ за м. май	Годината на събитието
1	19	Въ Воденъ се откри българско училище	1869
2	20	Почина Св. Царъ Борисъ	907
4	22	Въ с. Баница (Сѣрско) падна убитъ въ сражение Гоце Дѣлчевъ	1903
5	23	Пере Тошевъ биде убитъ въ Дреновска Клисура (Прилепско)	1912
6	24	Главнокомандующиятъ рускитѣ освободителни войски Николай лично връчи самарското знаме на българското опълчение	1877
7	25	Тоя день загина въ с. Цѣръ (Кичевско) войв. В. Сърбако	1905
		Подписа се договора за миръ между България и Ромъния	1917
8	26	Три английски дивизии атакуютъ 8-а Плѣвенска дивизия при Дойранъ	1917
9	27	Голѣмо поражение на английски войски: 2269 офицери и войници бѣха погребани отъ българскитѣ войски	1917
10	28	Изпратенъ бѣше на заточение Иларионъ Макариополски	1861
11	29	Иларионъ Макариополски отпрати своя „Заветъ“ къмъ българския народъ преди да тръгне на заточение	1861
12	30	5-а Дунавска дивизия съ контъръ-атака отне отъ враговетѣ си всички пунктове по в. „Яребична“ (Дойранско)	1917
13	31	Рашидъ паша нахлу въ гр. Перущица и заповѣда общо клане	1876
		Конгреса въ Смилево	1903
14	1	Въ Габрово се самоуби Тодоръ Каблешковъ	1876
15	2	Тоя день загина геройски Кочо Чистеменски	1876
16	3	Цариградскитѣ българи отправиха молба до Посолствата въ града, за да съдействуватъ по разрешението на Църковния въпросъ	1861
17	4	Между България и Турция се подписа договоръ за миръ	1913
		Въ Калоферъ се роди Екзархъ Йосифъ	1840
18	5	Бѣха отхвърлени французитѣ отъ Червената стена (Битол.) и отново тя бѣше завзета отъ българитѣ	1917
19	6	Султанъ Махмудъ посети В. Гърново	1837
		Шуменци се отказаха отъ патриаршията	1860
20	7	Дим. П. Георгиевъ отъ Берово (Малешъ) повдигна възстание противъ турцитѣ	1876
21	8	Въ сраж. съ тур. аскеръ въ с. Могила (Битол.) падна убитъ Парашкевъ Цвѣтковъ	1903
22	9	Изпратенъ бѣше на заточение въ М. Азия макед. апостолъ Д. Груевъ	1902
23	10	Първъ пжтъ въ Пловдивъ се отпразднува деня Св. Св. Кирилъ и Методий	1860
		Окончателно се провалиха първитѣ опити на Съглаш. офанзива по макед. фронтъ	1917
24	11	При Костинска (Свинарска) рѣка — Тетевенско — бѣше убитъ вождя на Срѣдногорското възстание Г. Бенкавски	1876
25	12	Патриар. съборъ въ Цариградъ осжди и прокле екз. Антимъ I, Иларионъ Ловчански, Панаретъ Пловдивски и Илар. Макариополски на вѣчна анатема	1872
26	13	Българ. представители въ Нар. Църк. Съборъ подписаха екзархийския уставъ	1871
27	14	Българ. екзархъ Йосифъ пристигна въ Цариградъ и зае екзархийския постъ	1877
29	16	Гр. Карлово отхвърли името на грѣцкия патриархъ	1860
30	17	Хр. Ботевъ съ дружината си се качи на парахода „Радецки“ и слѣзе на българ. брѣгъ до Козлодуй	1876
31	18	Учредителенъ конгресъ на македонскитѣ женски дружества	1926

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишен абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.
Чекова смѣтка 5221.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirôt“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Дѣлото на Св. св. Кирилъ и Методи

Дѣлото на двамата солунски братя Св. св. Кирилъ и Методи, е велико по замисълъ и изпълнение. Въ ония далечни времена, когато много народи още тънѣли въ мракъ и невежество, изъ срѣдата на българския народъ се родиха двамата братя, дветъ св. тила не само за българския народъ, но за цѣлото славянство, па и за човѣчеството. Съ откриванieto на славянската азбука тури се *основата* на славянската писменностъ и на върховното духовно богатство — *писменността* и *духовната просвѣта*. Съ това дѣло светитѣ братя туриха циментирана основа на величавата сграда — що носи името — български народъ. Нѣма нищо по-мило, по-скъпо за насъ отъ това да слушаме, да четемъ на своята звучна българска речъ. Заслугитѣ на двамата братя се издигатъ и ценятъ по-високо още и съ превеждането на евангелието и богослужебнитѣ книги на български езикъ. Още тогава бълг. народъ се издигналъ надъ другитѣ народи съ своята *култура* и *просвѣта*.

Дѣлото на светитѣ братя разрастна въ огромни размѣри при Иоана Екзархъ, Черноризеца Храбъръ, Св. Климента Охридски и Седмочисленицитѣ и озари съ своята лъчезарна свѣтлина славянския свѣтъ отъ Бѣлото море до Моравия и отъ Адриатическото море до Северното ледовито море.

Това дѣло цѣфна и даде своитѣ изобилни плодове при Симеона — златния вѣкъ на българската писменостъ.

Нѣма по-велико дѣло отъ това на равноапостолитѣ Кирила и Методи, нѣма по-великъ подвигъ, отъ подвига на просвѣтителя Св. Климентъ и школата му.

Българското племе се кристализира като народъ и той следъ като се създаде неговата писменостъ, нѣма никога да загине.

Врагове на народъ ни презъ двойното робство — духовно и политическо — са опитаха да заличатъ българския народъ отъ земното кълбо. Дни на мракъ и тежки изпитания преживѣ нашиятъ мъченикъ народъ. Но споменитѣ, следитѣ отъ миналото, дѣлото на св. братя и пресвѣтлата епоха на златния вѣкъ запазиха народа ни отъ погибелъ.

Българскиятъ народъ, дето и да се намира, цени и съ възторгъ всѣка година на 24 май чествува най-блескаво деня на Св. равноапостоли Кирила и Методия. Въ този день старо и младо, богато и бѣденъ, ученъ и простъ напуска работата

си и отива въ светитѣ храмове, възнася топли молитви къмъ Бога, за да се отблагодари на двамата велики българи.

Последнитѣ десетилѣтия този празникъ се празнуваше най-тържествено въ Македония. Въ Солунъ, Битоля, Скопие, Сѣресъ и въ всички по-големи и по-малки селища българитѣ чествуваха

този день като най-великъ. Това имъ даваше импулсъ за усилен бждѣща дейностъ въ полето на просвѣтата и националното съзнание и издигане на българския народъ.

Така величавиятъ просвѣтенъ храмъ на Св. братя Кирилъ и Методий растѣше и приобщаваше къмъ себе си и последната българска колиба. Слава на Кирила и Методия, нашитѣ просвѣтители и духовни учители.

Да пребже дѣлото имъ на вѣки.

Л. Т.

Негово Високо Преосв. Неофитъ Видински въ Леринско

Презъ м. септемврий 1912 год. пристигна въ гр. Леринъ дѣдо Неофитъ, тогава епископъ на разположение при св. Екзархия, а понастоящемъ видински митрополитъ и намѣстникъ-председател на св. Синодъ. Неговото дохождане, като специаленъ пратеникъ на негово Блаженство Екзарха, бѣше въ връзка съ освещаването на две новопостроени черкви въ с. с. Бачъ и Крапещина, леринско, и други нѣкои села въ костурско.

Това събитие за времето, въ което живѣхме, азъ ще го нарека *врѣхъ на славата на българщината въ нашия край* — толкова бѣ то тържествено, мило и омайващо. Като че ли бѣхме предъ прага да съберемъ изобилень и ценень плодъ подиръ толкова върховни усилия и борби за духовна и политическа свобода, за които сме дали толкова много човѣшки и материални жертви! Атмосферата, въ която се движехме, предсказваше, че сме въ навечерието на сѣдбоносни събития. И въ такова време и настроение дохождането на дѣдо владика ни окуражи и обнадежди.

Преди основаването на св. Екзархия, както навсѣкжде отъ Грамосъ до Дунава, и въ нашия край се поведоха борби за отхвърляне на фанариотското яго.

Успѣшно започнатото дѣло си проби пѣтъ и даде изобилень плодъ. Упорититѣ борби, проведени отъ Д-ръ Мишайковъ, братъ му митрополитъ Панаретъ, родени въ с. Пжтеле, Леринско, и редъ др. родолюбци се увѣнчаха съ успѣхъ. Нека между другитѣ се спомене и за калугера-светецъ отъ „Св. гора“ *Герасимъ п. Анастасовъ*, родомъ отъ с. Търсѣе — съ мирско име Трайко, който се завръща въ селото си презъ 1864 г. и, като достоенъ последовател на св. Климента, съ свои срѣдства и изпросени отъ Св.горскитѣ манастири пари построи нова кокетна черква съ *всички надписи въ нея на старобългарски езикъ*. Сѣщевременно *отецъ Герасимъ*, подпомогнатъ и отъ пробуждащото се селско население, се зеема и съ постройката на ново каменнo двуетажно здание за училище, което е готово презъ 1866 година, и което той открива, като става и *първи български учителъ* въ него. Макаръ и килийно, това негово училище стана разсадникъ на българския духъ и принесе грамадна полза на народа ни на времето. Всичко това става въ с. Търсѣе, леринско, презъ 1864—1866 година, преди да е била учредена св. Българската Екзархия. Съ право *отецъ Герасимъ* се счита за родоначалникъ на българската просвѣта въ Леринско, а селото му Търсѣе за началень пунктъ на духовната ни борба. Като по съвпадение, въ сѣщото това село на 3 май 1902 година *пукна и първата пушка*, която възвести и прокламира революционната борба за *свобода на роба!* Тая величава борба на леринчани, подета съ ентузиазъмъ, стресна грѣцкото духовенство, което отъ своя страна реагира съ разни непростени срѣдства предъ турскитѣ власти, за да осуети всенародния ни духовень подемъ, ала всичко бѣ напраздно.

Нито клеветитѣ на грѣцкия владика предъ властитѣ, нито подкупитѣ, нито клетвитѣ „анатемитѣ“ и „афорезмитѣ“ не стрѣснаха величавото движение и въ 1908 година, следъ близо 40 го-

дишна борба, леринско бѣ обособено като българско народностно цѣло.

Въ всичкитѣ почти села имаме добре уредени училища, красиво обзаведени черкви. Въ нѣкои села имаше по 2 и повече молитвени домове — въ с. Неволѣяне (2), въ с. Екши-су (3), Айтосъ (2), съ манастира „Архангелъ“, Баница (2) и др. Построиха се нови монументални черкви съ Екзархийски „фермани“ въ следнитѣ села: Върбени, Арменохоръ, Петърско, Соровичъ, Баница, Крушоради, Сетина, Потължени, Каленикъ, Неволѣяни, единъ манастиръ — „Св. Лука“ — въ с. Нередъ, въ с. Сребрено (параклисъ), Бачъ и Крапещина, така че къмъ края на 1912 година, когато се обяви балканската „освободителна“ война, въ Леринско имаме 46 черкви и 4 манастири: Айтоски, Крушорадски, Нередски и Арменски.

Както споменахъ по-горе, за освещаването на новопостроенитѣ черкви въ с. с. Бачъ и Крапещина на 6 септемврий 1912 г. бѣше дошелъ дѣдо Неофитъ отъ Цариградъ и отседна въ митрополията въ гр. Леринъ. Пристигна и архимандритъ Панаретъ, управляющъ костурската епархия, да придружава негово преосвещенство при освещаване на черквитѣ въ костурскитѣ села.

За да дадемъ по-голъма импозантностъ на това шествие, образувахме една свита отъ около 50—60 души конници, и на 7. IX. потеглихме тържествено за с. Бачъ, придружени отъ трима „суварии“ (конни стражари) дадени отъ Каймакамина за охрана на дѣдо Владика. Цѣлиятъ пѣтъ отъ Леринъ до Бачъ бѣше задрѣстенъ отъ народъ отъ града и селата тръгналъ за с. Бачъ. Мило бѣше човѣку да гледа тая преданостъ и внимание на всички — отъ децата до старцитѣ, и съкровеното имъ желание да изпросятъ пастирската благословия на носителя на народнитѣ ни възжеления и идеали. Благата усмивка на Негово Преосвещ., неговата внушителна осанка караше мнозина да плачатъ отъ умиление. При тѣжествена обстановка стигнахме въ с. Бачъ, посрещнати най-радушно отъ хиляденъ народъ, отъ леринско и битолско, и при тържественото биене на черковната камбана спрехме предъ кѣщата на дѣдо Дѣльо, опредѣлена за конакъ на дѣдо владика и двамата управляющи епархиитѣ — Леринска и Костурска.

Сѣщия тоя дѣдо Дѣльо, отявлень българинъ и голѣмъ патриотъ, бѣше раненъ отъ грѣцкитѣ андарти презъ 1906 година при нападението въ с. Бачъ и като по чудо остана живъ и осакатень!

Подиръ малка почивка отслужи се великата вечерня съ всенощно бдение въ новата черква и започна самото ѝ освещаване, което завърши съ утринната тържествена Архиерейска литургия, въ която вземаха участие двама архимандрити и около 20 свещеници. Народното ликуване достигна до краенъ предѣлъ. То не се поддава на слабото ми перо! Всички сѣ унесени отъ духовна наслада отъ българската речъ и слово, отъ преживена радостъ и национална гордостъ.

Следъ църковната церемония, народътъ се трупя и натиска да види и изпроси благословията на св. старецъ. А добриятъ кириярхъ съ умиление благославя на лѣво, на дѣсно, съ пожелания за

много берекетъ, здраве, щастие и близко благополучие на цѣлокупния български народъ.

Подиръ обѣда, съ сжщия „салтанатъ“, изпратени най-радушно отъ хилядитъ богомолци, потеглихме за с. Крапещина, дето късно привечеръ пристигнахме и веднага започна великата вечерня за освещаване на тамошната новопостроена черква,

при сжщата тържественостъ и при хиляденъ народъ. На 10. IX. отслужихме тържествена архиерейска служба въ село Нередъ, което отстои на 3—4 клм. отъ с. Крапещина.

Така славно завърши това необикновено за насъ събитие, лелеянъ блень следъ 500 годишно робство.

В. Трифоновъ

Прилепъ въ революционнитъ борби

Македонскитъ борци за свободата на Македония знаеха много добре, че щомъ сж се заели да рушатъ основитъ на турската империя, не ще могатъ да очакватъ пощада отъ султанската власт. Тѣ много добре разбираха, че революционната борба носи рискове не само за бореца, но и за близкитъ му. Въпрѣки това, тѣ съ пълно съзнание се хвърляха въ борбата.

Цѣла Македония мина презъ огъня на революцията. Българскитъ народъ въ Македония цѣлъ се хвърли въ тоя огънь. Всички здрави и честни българи, богати и бедни, граждани и селяни минаха презъ него. Всѣка околия въ Македония има свои

е далъ своята данъ въ освободителната борба. Голѣмъ е броятъ на семействата загубили свои близки въ тая борба. Но тукъ ще споменемъ свмо семейства, които сж дали по две и повече жертви. Едно отъ тия семейства е семейството на Ив. Лютвиевъ.

Единъ отъ мнозината идеалисти въ движението, който даде и младостъ, и състояние, и животъ за народното дѣло, е

Владимиръ Лютвиевъ

Още като ученикъ въ Солунъ той бива посветенъ въ дѣлото заедно съ другаритъ си Тодоръ Становъ, Ал. Пановъ и др. Следъ свършване гимна-

гр. Прилепъ

борци, свои свидни и скжпи жертви, има своитъ свещени гробища изъ планинитъ и полята и тѣ навѣки ще напомнятъ на македонския българинъ за неговитъ епични борби за свободата и за дълга му къмъ родъ и Родина.

Въ всѣка околия има семейства, които сж дали по две, по три скжпи жертви въ борбата, а има и такива, които сж дали всичко. Градъ Прилепъ сжщо

кията, неуспѣвайки да получи учителско мѣсто въ Прилепъ, той заминава съ 200 турски лири, бащини пари, за София, за да започне търговия съ кожи. Въ София, вмѣсто да търгува съ кожи, той влиза въ кржжока на Гоце Дѣлчевъ и заедно съ приятелитъ си и другари отъ детинство Ат. Мурджевъ и Хр. Клисуровъ, се отдаватъ изцѣло на народното движение. Паритъ за търговия биватъ вложени въ

касата на Организацията за поддържане лъярницата за бомби при с. *Саблеръ*, кюстендилско.

Несгодитъ на хората от революционното движение не сж били малки. Трѣбвало да се преодоляватъ голѣми пречки, най-голѣмата отъ които била липсата на срѣдства. Грижата на Гоце била да се снабди съ пари, а това можело да стане най-лесно, като се задигне бега на с. Габрово, царевоселско. За тая целъ той организиралъ чета, въ

време съ гърдитъ си отстояваше напора на турскитъ войски при Чаталджа и Булаиръ.

Третата жертва на сжщото семейство е

Владимиръ Лютвиевъ

състава на която влѣзли тримата другари прилепчани: Владимиръ Лютвиевъ, Ат. Мурджевъ и Боянъ Ачковъ. Не успѣла да задигне бега, понеже последниятъ отсъствувалъ отъ чифлика, четата подкарала къмъ границата беговитъ говеда, които разпродава въ България и полученитъ пари били дадени за продължаване работата въ лъярната за бомби. По време на акцията Владимиръ Лютвиевъ се простудилъ и заболѣлъ отъ тежка грѣдна болестъ. Той боледувалъ продължително време въ София, Кюстендилъ и Прилепъ. Умира твърде младъ презъ лѣтото на 1897 г. въ родния си градъ Прилепъ, дето бива погребанъ много тържествено.

Втората жертва на семейството Ив. Лютвиевъ е по-малкия братъ

Атанасъ Лютвиевъ

Свършилъ българската гимназия въ Битоля презъ 1903/904 г., презъ 1904/905 г. той е учителъ въ Прилепъ. Учителствува въ Петричъ, Кичево, Галичникъ, Енидже Вардаръ. Презъ 1911/12 г. учителствува въ Солунъ, дето го заварва войната съ турцитъ. Той е въ пълна услуга на българскитъ войски и на Тодоръ Александровъ. Презъ м. декемврий 1912 г. заминава за родния си градъ Прилепъ неподозирайки, че тамъ ще стане жертва на „братско вѣроломство“. Той изчезна безследно въ Прилепъ на 17 декемврий 1912 г., следъ като на единъ банкетъ отдаде честно, достойно и смело нуждната почитъ къмъ българския царъ и българската войска, която въ това

Илия Лютвиевъ

Току що свършилъ гимназия въ Солунъ той се отправя за родния си градъ, По пята бива спрѣнъ въ Битоля, кждето му поискватъ декларация, че се отказва отъ българската си националностъ. Не желаейки да опозори името си и това на семейството си, той гордо отказва да стори това. Връщатъ го обратно въ Солунъ, точно въ навечерието на междусъюзническата война. Илия пада убитъ отъ тия шайки въ двора на пансиона на българската гимназия въ Солунъ. Така този милъ и чистосърдеченъ младежъ стана жертва на здравия си български духъ, заедно съ много други здрави и добри българи избити изъ солунскитъ кжщи и улици и други, които бѣха изпратени на заточение изъ островитъ на Бѣло море, дето оставиха мъченическитъ си кости.

Семейството на Василь Мончевъ даде две свидни жертви:

Василь Мончевъ

е търговецъ въ Прилепъ. Следъ това той заминава за Солунъ, дето държи хотелъ „Бошнакъ“, а после хотелъ „Вардаръ“. Още младъ, той се проявява като много буденъ и интелигентенъ гражданинъ и взима живо участие въ борбитъ за духовното възраждане на българитъ отъ Прилепъ и околията. Въ Солунъ той е въ първитъ редици на борцитъ за политическа свобода на Македония. Въ началото на 1900 г. въ Солунъ се разкрива голѣмата солунска афера, която даде на турцитъ да разбератъ колко широка е вече революционната мрежа. Попадатъ въ затвора: Пере Тошевъ, Хр. Матовъ, Ив. х. Николовъ, д-ръ Татарчевъ и много други ръководители на революционни околии. Василь Мончевъ е въ трескава дейностъ по посрещане и изпращане на организационнитъ хора, докато самъ попада въ затвора, кждето за-

варва и своя синъ Борисъ, осжденъ на една година затворъ като председателъ на ученическото културно-просвѣтно дружество „св. св. Кирилъ и Методи“.

Презъ 1905 г. Василъ Мончевъ е пакъ въ затвора по така наречената „Мацанова“ афера. Презъ 1913 г. той отново е арестуванъ отъ гърцитѣ, и заедно съ много българи бива изпратенъ на заточение въ островъ Трикири, кждето умира презъ м. ноемврий 1913 г.

Василъ Мончевъ винаги е билъ въ подкрепа на всички борци, които сж били въ Солунъ или сж минавали презъ Солунъ.

Георги Васидевъ Мончевъ

свършва солунската гимназия. Младъ, благороденъ и уменъ, той съ цѣлия си младенчески жаръ се хвърля въ борба за свободата на родината си. Той взима участие въ Илинденското възстание като четникъ въ четата на Георги Сугаревъ. Следъ възстанието той се прибира въ Солунъ, дето продължава революционната си дейностъ. Презъ месецъ юний 1906 г., гоненъ отъ турската полиция по така наречената „Мацанова“ афера, той напуска Солунъ, спира въ кукушко и следъ това заминава за България. Презъ 1911 г. той е четникъ въ кукушката чета, а презъ 1912 г. става войвода на чета и, заедно съ четата на Гоце Междурѣчки действа въ кукушко и солунско. Презъ м. юний 1913 г., при обявяването на междусъюзническата война, Георги Мончевъ съ четата си взема живо участие въ боеветѣ срещу гърцитѣ. Следъ оттеглянето на българската войска, той остава съ четата си на една височина и води сражение срещу многоброенъ неприятелъ, опитвайки се да го задържи, за да може българската войска да се оттегли необезпокоявана. Виждайки, обаче, че положението му е безизходно, той прави опитъ да се самоубие, като се наранява тежко въ челюстѣта. Въ безсъзнание той бива плененъ отъ гърцитѣ, настаненъ въ болница и презъ м. августъ 1912 год. отровенъ. Беззаветно преданъ на дѣлото, Георги Мончевъ умрѣ младъ — 23 годишенъ, и то тъкмо когато баща му Василъ бѣ на пжтъ за островъ Трикири, а майка му и сестра му, изпѣдени отъ грѣцкитѣ власти отъ Солунъ бѣха на пжтъ за братска България.

Семейството на Христо Милчиновъ сжщо даде две жертви:

Боянъ Милчиновъ

бѣ единъ отъ мнозината предани на дѣлото работници, които съ готовност и безъ колебание служеха честно на родината и дадоха живота си за нея. Напусналъ бащинъ домъ и работа преди възстанието, той се зачисли въ четата на Христо Оклевъ, която имаше за задача да се справи съ бандата на Булиманъ, която дълго време безгинвствуваше въ прилепско. Боянъ Милчиновъ падна убитъ презъ м. май 1903 г. при

с. Никодимъ, прилепско, въ сражение между четата на Христо Оклевъ и бандата на Булиманъ. Неговиятъ братъ,

Борисъ Милчиновъ

падна убитъ като доброволецъ въ 5 одринска дружина на македоно-одринското опълчение при с. Каменица, кочанско, въ сражение съ сърби и черногорци презъ м. августъ 1913 г.

Баща имъ Христо (Ицо) Милчиновъ и си.

Василъ Мончевъ съ семейството си

нѣтъ му Владимиръ прекарватъ редица години въ битолския затворъ осждени — единиятъ въ качеството му не указвалъ съдействие на революционеритѣ, като мухтаръ на една махала въ града, а другиятъ — като пратеникъ на върховния комитетъ отъ София въ Албания и, заедно съ Божиновъ отъ Дебъръ, да преминатъ въ Македония съ специална мисия.

Тяга трови душата на Владимира: цѣла година той е въ затвора заедно съ баща си, обаче, последниятъ не знае това — другаритѣ му криятъ. Владимиръ бѣ заловенъ въ Албания подъ чуждо име и се откри предъ баща си едва следъ амнистирането му. Той е билъ четникъ на генералъ Цончевъ при Кресненското възстание въ 1902 г. Умрѣ въ София презъ 1939 г.

Семейството Ацеви-Симоновци, отъ с. Орѣховецъ дава жертва първо бащата

Аце Симоновски.

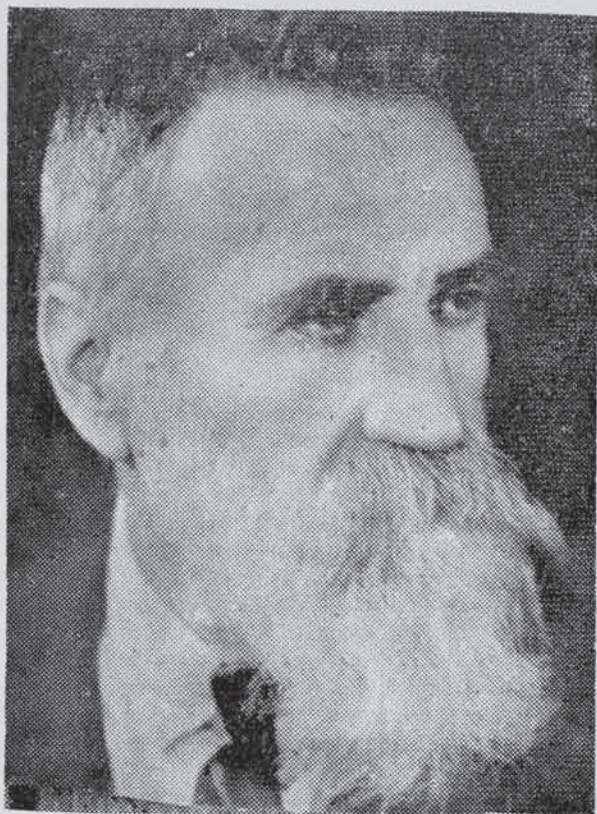
който бива убитъ отъ помаци при с. Сирково тиквешко.

Вторъ пада убитъ голѣмиятъ му синъ

Мирче Ацевъ

Презъ 1900 г. той е войвода на чета въ неврокопско, а после въ прилепско, дето трѣбвало да се справи съ нѣкои турци. Презъ пролѣтѣта на 1901 г. Мирче съ четата си отсѣда въ с. Уланци на Вардара. Тамъ той бива обсаденъ и следъ упорито сражение пада убитъ.

Гога Ацевъ е най-младият от всички братя. Интелигентен, много умен и смѣл четникъ, а после и войвода, той замѣства брата си Петъръ. Пада убитъ на 25 юний 1906 г. въ сражение съ сръбскитѣ чети при с. Крапа, заедно съ поручикъ Панчо Константиновъ, велешки войвода, и трима четници. Гога умира твърде младъ — на 23 години, обаче, като войвода на прилепската революционна околия той се проявява като голѣмъ и тактичен организаторъ и много смѣл борецъ. Отъ редица сражения, които той даде, паметни ще останатъ сраженията му въ хана при с. Църници съ турцитѣ и при завоя на Църна съ грѣцка чета, на която убиватъ войводата и 12 души четници, а двама залавятъ живи. Гога Ацевъ свърши педагогическото училище въ Скопие. Презъ 1904 г. е назначенъ за учителъ въ с. Строгово, тиквешко, дето убива единъ селянинъ провинилъ се въ шпионство и избѣгва, за да се зачисли въ четата на брата си

Петъръ Ацевъ

Петъръ. Двамата братя обикалятъ прилепско. Гога се запознава съ организационнитѣ дѣла и дѣйци и презъ м. февруарий 1904 г. едва 20 годишенъ, поема войводската длѣжностъ, която изпълнява съ тактъ, умение и винаги въ съгласие съ другаритѣ си отъ околийския революционенъ комитетъ.

Петъръ Ацевъ, срѣдниятъ братъ, е единъ отъ първитѣ организатори на крушовско и прилепско. Той е войвода първо въ крушовско, отъ дето презъ 1902 г. следъ Кадино-селската афера, или както я наричатъ Методи Патчевата афера, се прехвърля за войвода въ прилепско. Годици наредъ той е бойния водачъ на прилепско. Не единъ пжтъ влиза въ огъня, обаче, винаги оцѣлява, за да умре

презъ 1939 г. въ Пловдивъ, следъ като до дѣно изпи горчивата чаша.

Семейството на Спиро Пешковъ даде всичко.

Никола Пешковъ бѣ най-младиятъ въ семейството. Още като ученикъ въ Прилепъ узналъ на кжде се е насочилъ българскиятъ народъ, самъ той трѣгва по общото течение. Не завършва гимназия, остава въ дюкяна на брата си въ Битоля, а въ последствие отива въ с. Бояновци, при Враня, като представител на фирмата Пешковъ. Тукъ той откри каналъ за доставяне оржжие отъ Сърбия. Презъ 1900 г. отива въ Солунъ на докладъ при Централния комитетъ, който по това време бѣ въ солунския затворъ. Подозрѣнъ отъ властитѣ той напуска Бояновци и презъ 1903 г. е вече войвода въ прилепско, дето още младъ — 22 годишенъ, пада юнашки въ сражение съ турцитѣ презъ м. августъ 1903 г. по време на възстанието.

Харалампи Пешковъ бѣ единъ отъ първитѣ работници, посветили се на освободителното дѣло въ Прилепъ. Водачъ на терористическа група въ Прилепъ, подъ негово ржководство се извършиха нѣколко смели акции. Той бѣ въ непрекжснато движение — по агитация, по селата, въ Битоля, Бояновци, изъ Солунъ, Скопие. Слабъ, съ нежно здраве, изморенъ пада въ затвора по обира на прилепския богаташъ Георги Богдановъ. Повторно го арестуватъ по убийството на шпионина Ташко Филиповъ. За трети пжтъ бива арестуванъ по Методи Патчевата афера презъ м. мартъ 1902 г. заедно съ 92 души граждани и селяни. Тогава Харалампи Пешковъ бѣ годеникъ. Измжчванъ отъ тежкия затворнически животъ, заболѣва тежко и умира въ битолския затворъ презъ м. априлъ 1902 г.

Георги Пешковъ

На любимеца си прилепчани отдадоха нуждната почитъ и признателностъ като му устроиша величествено погребение.

Георги Пешковъ, виденъ търговецъ на вжарски материали въ Битоля, бѣ единъ отъ довѣренитѣ другари на Даме Груевъ. Високъ на ръстъ, сложенъ, съ сини пронизателни очи, съ своето държане на роденъ аристократъ, Г. П. внушаваше респектъ всрѣдъ общество и власти. Благодарение на своята предприемчивостъ той разви въ западна Македония и въ цѣла Албания голѣма трговия, която не му попречи отъ създаване на движението до края на живота си да е въ услуга на дѣлото. Загина отъ жегата и умора презъ м. августъ 1913 г. при отстъплението на българската войска отъ Сѣресъ. Башата Спиро и майката Вида умирахъ отъ тъга по загубенитѣ си свидни рожби. Следъ тѣхъ умира и последния братъ Тодоръ. Така семейство Пешкови даде всичко за родината си.

Хиляди сж жертвитѣ, които даде Македония

за свободата си. Сжпи и свидни жертви паднаха предъ олтара на отечеството. Македонскиятъ българинъ не направи нищо повече отъ това, което преди него направиха други. И той трѣгна по пътя на историята, която учи поробенитѣ народи на безспирни борби и стигна до Илинденъ и нататѣкъ.

Борбитѣ на македонския българинъ за свободата му сж гордостъ не само за него. Тѣ сж проява на здравия български духъ и воля и на желанието му да живѣе свободно. Тѣ сж следователно гордостъ и за цѣлия български народъ.

Въ всѣки кжтъ на Македония се намиратъ гробове на наши народни светци. Дълбокъ поклонъ предъ свѣтлата паметъ на тѣзи, които пролѣха кръвта си за свободата на своята родина Македония.

Тод. попъ Адамовъ

Подвига на Кузо Илковъ, Самарджията отъ с. Загоричени — Костурско

Безспорно въ Македонското револ. движение има за отбелѣзване твърде голѣми подвизи, подвизи, които могатъ да служатъ за примѣръ и назидаение. За такъвъ единъ подвигъ, извършенъ отъ скромнъ македонски синъ, ще кажемъ нѣколко думи.

Както се знае, следъ Илинденското въстание въ Македония презъ 1903 г., още презъ пролѣтътъ на 1904 г. въ Костурско, Леринско, Воденско и др. околии на Македония бѣха нахлули грѣцки андартски банди, съ единствената целъ да погърчатъ населението и да се настанятъ въ тия райони на Организацията. Опитътъ имъ да постигнатъ своята целъ съ мирни срѣдства не даде резултатъ. Обърнаха другия край — съ тероръ надъ повидни българи. На чело на тая акция бѣше застаналъ костурския владика Каравангелисъ.

Ще трѣбва да подчертаемъ, че всички тия акции надъ българитѣ ставаха съ благословията на турската власть. За да бжде нападението надъ Загоричени абсолютно безопасно и безъ никакъвъ рискъ за нападателитѣ, мѣстната власть, въ лицето на много известния въ последствие Ниази-бей отъ Рѣсенъ, се яви въ Загоричени да „предупреди“ селянитѣ, за въ бждаще да не поставятъ патрули да пазятъ селото, тъй като военната власть ще предприеме нощни наблюдения и претърсвания на чети-комити; и ако при тия обиколки нѣкоя заранъ чуятъ воонна трѣба или пушечна стрелба, ще знаятъ, че аскеръ се е натѣкналъ на комитска чета; съ други думи, властта ще „бди“... Естествено, властта не заслужаваше никакво довѣрие, но загориченци не можеха да не изпълнятъ едно нареждане, едно предупреждение, което се указа страшно, фатално, тъй като, ако тѣ, загориченци, не изпълнеха това нареждане, а продължаваха да се самоохраняватъ, както това правѣха съ месеци, много естествено, нѣмаше да стане това страшно злодеяние, което се извърши надъ селото имъ.

День Благовѣщение 1905 г. Голѣмъ християнски празникъ. Всички въ Загоричени очакваха да забие черковното клепало, да отидатъ въ храма Господенъ и чуятъ благата вѣстъ, че ще се роди Спасителя на човѣчеството. Напразно, обаче, заго-

риченци очакваха да забие клепалото и следъ строго опредѣленото за това време. И току вмѣсто звъна на клепалото, войнишка трѣба и силни пушечни гърмежи смутиха очакващитѣ голѣми празникъ селяни. Първото впечатление бѣ, че въ селото е открита чета, че е почнало сражение и че ще има пакъ да се влачатъ хора по турскитѣ капии и затвори... Кжде да бѣше така! Уви, само за мигъ изчезна това предположение. Селото бѣ нападнато отъ много голѣма банда, повече отъ 300 души, дошли да „накажатъ“ Загоричени за „виоглавството“, че още не се е отказало отъ екзерхията, че още не е признало патриаршията, че още не допуска грѣцкия костурски владика, че продължава да приема и изпраща чети-комити; и най-сетне, ако Загоричени, като най-голѣмо село въ костурско, изпълни исканията на епископа, естествено, цѣлата околия ще последва примѣра му и по тоя начинъ костурско ще изгуби своя чисто български националенъ обликъ... За тия именно грѣхове на Загоричени, на день Благовѣщение по единъ най-коваренъ, най-жестокъ и звѣрски начинъ бидоха избити 62 старци и жени, въ числото на които бѣха и Кузо Самарджията, жена му и 3-тѣ му момиченца!..

Кузо Самарджията живѣеше въ единъ отъ крайнитѣ квартали на Загоричени. Той бѣ първиятъ който разбра, че селото е нападнато отъ андарти и прѣвъ той открива огънь срещу нападателитѣ отъ низката си кжща, въ която бѣ съ жена си и 3-тѣхъ си невръстни момиченца. Неочакваната съпротива отъ страна на Кузо стретна „героитѣ“-бандити, знаейки, че въ Загоричени нѣма да срещнатъ никаква съпротива. Борбата за Кузо е неравна, но славна, тъй като той е самъ, нападателитѣ сж много и до жби въоржжени, а патронитѣ на Кузо преброени, следователно, и стрелбата ще бжде ограничена. Въ замѣна на това, обаче, Кузо е храбъръ и юнакъ, а нападателитѣ сж подли... Цѣли 2 часа Кузо отбива атакитѣ на многочисленния противникъ, безъ последниятъ да може да сломи храбрия защитникъ. Не това, че не могатъ да свършатъ съ Кузо, отчайва бандититѣ; важното за тѣхъ бѣ „загубеното време“, — нѣма да могатъ да се разправятъ набързо съ околнитѣ — съ махаленцитѣ на Кузо... Отчаяни отъ силната съпротива, тѣ ударятъ на

увещания, биятъ на чувствата на Кузо — да се предаде и тѣ ще му простятъ, и ще спаси отъ явна и страшна смъртъ семейството си, иначе ще подпалятъ кжщата му, и въ пламъцитѣ ѝ ще загинатъ всички! Нашиятъ герой, обаче, не вѣрва на подлитѣ противници, и продължава борбата, продължава да стреля и нищо не е въ положение да го отчае! Едно само липсваше на нашия герой — патронитѣ му бѣха на привършване, стрелбата отслабна, и най-сетне Кузо биде улученъ... И чакъ като се увѣриха, че Кузо е млъкналъ завинаги, въ своята радостъ тѣ забравиха, че въ кжщата му е неговото семейство... подпалиха кжщата и въ пламъцитѣ ѝ намѣриха трагичната си кончина жената на Кузо — Султана на 40 г., и дечицата му — Ангелина на 10 години, Елена 7 годишна и Мара на 4 години!..

Ето прочее подвига на Кузо Илковъ Самарджията, въ борбата му съ нашественицитѣ. Въ тая

борба Кузо поднесе себе си и цѣлото си семейство курбанъ! Въ борбата за национално съзнание Кузо даде всичко! И нѣщо повече. Съпротивата на Кузо спаси отъ сѣчь цѣлата махала!

Предъ подвига на Кузо и семейството му дълбокъ поклонъ направи и европейската комисия — Руския и Ав.-Унгарския консули и италиански офицари — които бѣха дошли въ Загоричени отъ Битоля да разследватъ „случката“...

Отъ тоя день — Благовѣщение 1905 г. — изминаха повече отъ 35 години. Ще минатъ и вѣкове, но подвига на Кузо въ борбата му за свободата на Македония, въ която той взе дейно участие, ще намѣри почетно мѣсто въ историята на тая борба!

Поклонъ, дълбокъ поклонъ предъ подвига на Кузо Ил. Самарджията и предъ свѣтлата паметъ на цѣлото Кузово семейство!

Спиро Василевъ

Единъ инцидентъ въ Битоля между руския консулъ и полицията

Въ 1901/2 уч. год. директоръ на мжж. гимназия въ Битоля бѣше Димитъръ Стефановъ, родомъ отъ Бесарабия, а сега покойникъ.¹⁾

Съ своя интелектъ, съ благородството си и съ благия си характеръ, той завладѣ сърдцата на битолското българ. гражданство, както и на участитѣ се въ гимназията. Той скоро стана популяренъ не само въ Битоля — прочу се и между българ. население въ цѣлия Битолски окръгъ.

По това време революционната организация бѣше въ своя възходъ. Димитъръ Стефановъ, посветенъ въ революционното дѣло още отъ София, мимо неговото официално положение като директоръ на гимназията, не остана само зритель, а взе активно участие въ револ. движение, макаръ и прикрито.

Той сгрупира около себе си по-буднитѣ и поинтелигентни граждани, посветени въ дѣлото, и почна да редактира революционния листъ „На оржие“ печатанъ съ циклостилъ на цигарена хартия. Всичко ставаше въ неговата квартира.

Съ своето възпитание и висока култура и като правистъ Дим. Стефановъ си проби пжтъ между консулското тѣло и висшето общество въ Битоля. Особено близки отношения той си създаде съ руския консулъ Ростковски, когото турцитѣ въ време на Илинденското въстание убиха предъ казармитѣ.

Близкото приятелство на Стефанова съ руския консулъ дразнѣше турската власт, която търсѣше сгоденъ моментъ да го постави въ клопка. Тогава главенъ полицей бѣше Саидъ-ефенди, наричанъ отъ революционеритѣ *Жаверъ*. Специална длъжностъ бѣше възложена на Саидъ-ефенди да следи революционното движение. И наистина като че ли той бѣше роденъ за полицей: всичк схващаше що става, но безъ факти на ржка нѣмаше какво да прави. Тоя Жаверъ подушилъ, че и директорътъ Д. Стефановъ ври, кипи въ тоя катранъ — както той характеризираше революционната организация — голѣмъ казанъ пьленъ съ катранъ,

поставенъ надъ огнь ври, и всѣки човѣкъ на организацията кипи, ври въ тоя казанъ.

И когато му се поискаше отъ по-горното началство мнението за нѣкой гражданинъ, съ една дума рапортиреше: и той кипи въ катрана.

Димитъръ Стефановъ бѣше наелъ квартира на глав. улица „Широкъ-сокакъ“ при известния търговецъ и виденъ българинъ Димо Камчевъ.

Единъ день преди приключването на уч. година Саидъ-ефенди придруженъ отъ нѣколко стражари отива въ квартирата на директора да прави обискъ, обаче портата намира затворена. Хлопа силно, но никой не му се обажда. Почналъ още по-силно да хлопа, ще чули портата.

Стефановъ вижда работата сериозна. Обискътъ ще открие не само циклостила, но и други компромитиращи книжа. Съ една бележка презъ заднитѣ врата по едно лице той съобщава на консула, че полицията иска обискъ да му прави.

Щомъ получилъ бележката, рускиятъ консулъ веднага потегля заедно съ двамата си гавази. Разяренъ, съ камшикъ въ ржка, Ростковски се явява предъ квартирата на Стефанова, прогонва полицията и стоварва върху гърба на Саидъ-ефенди нѣколко камшика — какъ си е позволилъ той да безпокои директора, който билъ подъ негово покровителство!

Тази случка се разпространи въ цѣлия Битолски окръгъ. Заключение то бѣше, че организацията не е за шега, нито е младежка работа, а сериозно нѣщо, задъ което стои „дѣдо Иванъ — братушка Русия“.

Тоя инцидентъ, голѣмъ мораленъ ударъ за турцитѣ, въ българското население още повече възпламени националния и революционния духъ.

¹⁾ За Д. Стефановъ, вижъ Ил. „Илинденъ“ г. XII, кн. 2 (112).

Революционната епоха въ Костенарията — 1903—1908 год.

Братско разбирателство между четници и андартти.

М. юний 1905 г. Стефаносъ Малбосъ Дукасъ, съ много андартти обсажда Осничени и предлага на селския войвода Яни попъ Зисовъ да излѣзне съ селянитѣ ведно на раз. оворъ, като се кълне, че нищо зло нѣма да имъ направи. Янето му отговаря, че храна ще му се даде, обаче, ако настоява за излизане, ще се открие стрелба отъ цѣлото село, че споразумение може да постигне съ войводата, стига да му отправи едно писмо. Той написва кратко писмо и моли за среща за братско разбирателство. Яне предава писмото чрезъ овчаря Ламбо по принадлежностъ, а женитѣ снабдиха андартитѣ съ хлѣбъ, ракия, череша и блокадата бѣ дигната. Въ с. Марчица Ламбо ни предаде писмото. Съ биноклитѣ гледаме движение — не може да се познае андартти ли сж или аскеръ. Прочетохъ писмото и заповѣдахъ на четницитѣ, — всичко 7 души — да се приготвятъ за настѣпление, а овчаря предадохъ на пѣдарина — ако идващитѣ не сж андартти а аскеръ, да го застреля за измама. Писахъ и до милицията отъ околнитѣ села да се яви въ подкрепа.

До като стигнемъ въ с. Осничени, андартитѣ бѣха отстъпили къмъ Орле, височина западно отъ селото. Повикахъ селянитѣ, информирахъ се и заповѣдахъ всички въоръжени да се явятъ при менъ. До като се изпълнятъ нарежданията ми, виждамъ 6 души андартти се отправятъ къмъ насъ съ пушки презъ рамо. Дадохъ нареждане милицията да вземе позиция и да не се показва — да се считатъ всички за комити. Наближиха на 200 м. Четницитѣ ми искатъ да стрелятъ. Възпрѣхъ ги. Андартитѣ дойдоха при менъ. Поздравляватъ ме и ми казватъ, че капитанътъ имъ моли да отида за среща. За да не издамъ слабостта си, казахъ — на драго сърдце бихъ направилъ това, но тукъ е мой районъ и следва тѣхниятъ капитанъ да дойде при насъ. Съгласиха се и поискаха да се върнатъ. Предложихъ двама мои четници единъ отъ тѣхъ да идатъ да обадятъ, а 5 ще останатъ като заложници. И на това се съгласиха. Отидохъ и обадохъ. Съ още трима другари Малбосъ пристигна. На срещния връхъ се показа милиция отъ съседнитѣ села. Наредихъ да се заематъ позициитѣ отъ далеко — за всѣка евентуалностъ. Поздравихме се, целунахме се и седнахме да беседваме. На разговора ни присѣтствуваха по трима четници — мои и негови — и Янето отъ селото.

Говорихъ въ духа на писмото, което бѣхъ пратилъ на предшественика му, а именно, за цѣлитѣ и идеялитѣ за които ратува организацията ни — за доброто на цѣлокупния македонски народъ, безъ разлика на вѣра и народностъ. После му зададохъ въпросъ за тѣхната идея. Отговори ми, че въ Атина се получаватъ постоянно рапорти отъ консули, владици, въ които се описва ужаса, въ който се намира гърцизма въ Македония, та за това и правителството образува комитетъ, който има за задача да запази гърцизма отъ поробяване и унищожение. Запитахъ поименно за всѣко грѣцко село отъ околнитѣ въ какво именно

е пострадало, дали има единъ поне убитъ, и дали има нѣкой насилванъ да стане българинъ. Отговори ми че нищо подобно не констатира въ посоченитѣ села, но че другаде имало. Помолихъ го конкретно да посочи. Каза, че въ с. Осничени е убитъ Димитъръ Жеглиновъ, единъ отъ първитѣ гърци. Отговорихъ му, че действително е извършено това убийство, но то се дължи на предателство а не за гърцизмъ, — въ това село нѣма нито единъ грѣкъ. Вий бѣхте въ селото преди часъ, намѣрихте ли нѣкой грѣкъ? Каза, че се увѣрилъ, че селото е чисто българско. Така конкретно говорихме за нѣколко случаи и на края прокле и каза: „Срамъ и позоръ на тѣзи наши владици, които заблуждаватъ нашето правителство и ни пращатъ тукъ да лѣемъ братска кръвъ. Отвращавамъ се отъ тия подли доноси и бждете увѣрени, че нѣма да проливамъ невинна кръвъ, и ще продължавамъ да работя, безъ да нападамъ села, защото азъ като андартинъ, сега получавамъ двойна офицерска заплата. Роденъ съмъ въ Епиръ, който е сжщо въ робство. Ще основа тамъ комитетъ и ще се въздигна като водителъ на чети и ще имамъ голѣми почести въ Гърция“. Предложихъ му да сключимъ договоръ: той да действува въ чисто грѣцкитѣ села, безъ да напада нашитѣ, а ний ще действуваме въ нашия районъ. Въ случай на опасностъ само да имаме право да се прехвърляме въ чужди районъ, но съ условие само хлѣбъ да диримъ, а вътре въ селата да не влизаме. Той и четницитѣ му казаха, че това е най-свето нѣщо — да живѣемъ братски, та Господъ ще ни благослови... Следъ много благопожелания се раздѣлихме.

Тази наша среща бѣ зле изтълкувана. Други капитани донесоха, че Стефаносъ е подкупенъ отъ българитѣ, че не ще действува срещу тѣхъ и биде повиканъ въ Атина за обяснения. За менъ войводитѣ, съ които не бѣхъ въ добри отношения поради убийството на войводата Нумо, донесоха въ Окржжния комитетъ, че азъ съмъ взелъ страната на гърцитѣ и изказаха мнение да се издаде смъртна присѣда. Приятель отъ Битоля ми извести горното и азъ веднага наредихъ Яне попъ Зисовъ, който присѣтствуваше на разговора въ с. Осничени, Христо попъ Дѣлбовъ отъ с. Жужелци и Сребренъ Янковъ отъ гр. Хрупица да заминатъ за Битоля. По нелегаленъ пѣтъ и азъ се промъкнахъ до Битоля съ два товара кюмуръ отъ Леринско.

Пристигнахме въ Битоля и се явихме предъ Окржжния комитетъ, комуто изложихме цѣлото положение. Изслушаха ни и останаха очудени и взеха да си шушукатъ. Излѣзнахме отъ канцеларията и влѣзнахме въ стаята на попъ Търпо, който бѣ и представителъ въ Окржжния комитетъ отъ костурка околия. Следъ единъ часъ заседание излѣзнаха и ни наредиха квартири въ новата махала и ни казаха утре пакъ да се явимъ. На другия день попъ Търпо ни каза, че трѣбва да отидемъ заедно въ българското агентство. Отидохме. Попъ Търпо ни запозна съ българския търг. агентъ д-ръ Семеновъ, който ни прие най-любезно, почерпи ни и ни разпита най-подробно за сре-

щата съ гръцкия капитанъ. Обяснихъ му най-подробно, и той остана възхитенъ и се обърна къмъ отца: „Бива ли, отче, такива бързи решения да взематъ по такива важни въпроси? Какъ схващашъ ти — отъ тази среща, имаме ли ние полза, а щомъ като имаме, какво щѣхте да направите, ако бѣхте убили този човѣкъ? За съжаление, не постъпвате право и не разсъждавате добре“.

За другия день поканени бѣхме заедно съ Сребрена и на излизане ни даде да се почерпимъ две лири турски, като ни пожела весело прекарване. На третия день отидохме пакъ и ни каза да идемъ при руския консулъ и му опишемъ теглата на народа, безъ да се издаваме кои сме.

Отидохме при руския консулъ, но секретарятъ му ни каза, че консултътъ не приемалъ — каквото имало да кажемъ на него. Отказахме. На другия день отидохме пакъ, но пакъ не ни прие. Обадихме това на д-ръ Семеновъ и отидохме да се оплакваме за звѣрствата на турцитѣ и гърцитѣ на австрийския и английския консули, които ни изслушаха най-внимателно. Посетихъ владиката дѣдо Григорий, Наумъ Темчевъ, директора на девическата гимназия, и много наши ученици, които следваха въ гимназията.

Окръжниятъ комитетъ писа до Митре Влаха да бжда признатъ за титуляренъ войвода въ Костенарията и да ми се съдействува. Селянитѣ заминаха съ трена, а азъ пакъ по нелегални пѣтища стигнахъ въ с. Габрешъ. Тамъ заварихъ Митрето и всички войводи и четници свикани на околийска конференция. Четири дни преди моето пристигане Митрето има едно славно сражение съ андартитѣ въ Габрешката гора, въ което паднаха много гърци. Отъ с. Габрешъ решихме да заминемъ за с. Поздивища и тамъ да продължимъ конференцията, но тъй като бѣхме голѣмо число, решихме четниците да заминатъ за Дрѣновския усой, а войводитѣ и секретаритѣ — за Поздивища и къмъ 8 часа излѣзохме отъ Габрешъ. На пѣтя за Поздивища се срещнахме съ 40 души аскеръ, който придружаваше бирника и при една малка престрелка войската се върна обратно за Поздивища, а ний се отбихме въ близката „Черна-гора“.

Когато бѣхме още въ Битоля, капитанъ Вержасъ отъ неприязнь за станалата среща нападна село Осничени, опожари 6 къщи и уби двама селяни. Въ гр. Хрупища бѣ нападната къщата на първенеца българинъ Никола Чкоевъ, стреляха презъ прозореца и вмѣсто него убиватъ малолѣтната му дѣщеря Вита. Презъ м. септемврий 1905 г. Митре Влаха идва въ Костенарията и се срещнахме въ с. Осничени. Излѣзнахме на най-голѣмата височина, наречена „Орле“, отъ която като на дланъ се вижда цѣлата костурска и анаселийска околия. Привечеръ идва пѣждарина Колю и ни съобщава, че има известие отъ гр. Хрупища — силна войскава частъ е потеглила за Костенарията.

Митре настоя да се отдрѣпнемъ изъ вътрешността на Одре планина, азъ настоявамъ да останемъ тукъ, понеже не ни грози никаква опасностъ, — мѣстото позволява и за отбрана и за отстъпление, — но той не отстъпи. Съгласихъ се и слѣзнахме на Езерския букакъ. Сутринята около 150 души андарты отъ гръцкото село Видилуше се явяватъ надъ с. Осничени и почватъ да залавятъ всѣки излѣзълъ отъ селото врагъ. Частъ отъ андартитѣ се задържа на харманитѣ надъ селото,

другата частъ завзе върха „Орле“, кждето бѣхме ние. Уповавайки се на нашата подкрепа, селянитѣ излизатъ вънъ отъ селото и откриватъ стрѣлба на андартитѣ, бидейки увѣрени, че ний сме въ „Орле“ и така при кръстосанъ огънь ше имъ нанесемъ съкрушителенъ ударъ и тъкмо така щѣше да стане, ако не бѣхме напуснали „Орле“, но сега вече бѣ късно — ний сме вече въ низко мѣсто и абсолютно не можемъ да помогнемъ. Горкитѣ селяни се биятъ героично, но виждайки че отъ насъ нѣма помощъ, се завръщатъ въ селото и при отстъплението биватъ ранени Тома попъ Зисовъ и Атанасъ Цвѣтковъ и попадатъ въ рѣцетъ на андартитѣ, които ги изклаха по най-звѣрски начинъ.

Андартитѣ продължиха пѣтя си за „Орле“ планина и ний решихме да имъ откриемъ стрѣлба. Прѣснахме се въ верига. Ние съ Митре сме въ срѣдата и виждамъ Митре стои винаги задъ менъ. Казахъ му да вземе той единъ флангъ, а азъ другъ, за да се командува по-добре. Той не се съгласява и у менъ се пороид едно съмнение.

Четниците се биятъ храбро и сж дошли до 100 метра съ андартитѣ. Митре заповѣда да се прибератъ, но тѣ иматъ желание да се биятъ и не отстъпватъ. Принудихъ се да излѣжа и предадохъ, че аскеръ приближава, та чакъ тогава планомѣрно отстъпиха, като убиха 6 души андарты. Ний се спасихме безъ жертва и се отбихме въ политѣ на „Орле“. Тукъ хванахме дървари гърци и следъ като ги посъветвахме, ги пуснахме да си вървятъ. Презъ време на почивката открихме си картитѣ. Митре призна, че искалъ на всѣка цена да избѣгне сражението, опасявайки се да не извършимъ нѣкоя подлостъ за отмѣщение за Нумо и за това настоявалъ снощи да се махнемъ отъ „Орле“. Много съжالياвахме, но опасенията това докарватъ. Вечерта се раздѣлихме.

Срещата ни съ английския джанд. полковникъ.

Презъ септемврий азъ и Стефо Атанасовъ сме въ с. Старичени. Началникътъ на джандармерията, реферматорътъ италианецъ Кузма Мамера и единъ полковникъ англичанинъ ревизоръ — реформаторъ на Битолския окръгъ, повикали селянитѣ въ черковната поляна и имъ разправятъ за положението. Италианецътъ, който и по-рано имаше среща съ менъ, повиква на страна кмета Ставропопъ Георгиевъ и му предлага пакъ среща съ насъ, тъй като англичанинътъ ималъ голѣмо желание да се срещне съ революционери и до сега не му се е удало подобна среща. Кметътъ предава ни желанието и ний му опредѣлихме къщата на Динето Ченгилъ, въ която презъ скрити вратички можахме незабелязано да отидемъ. Европейцитѣ оставятъ на поляната турския офицеръ и войницитѣ, и отиватъ заедно съ селянитѣ въ посочената отъ насъ къща. Поставяме часови да следятъ войската и влизаме. При влизането ни англичанинътъ преbledнѣ и едвамъ можа да се ржкува съ насъ. Въпрѣки че срещата ставаше по негово желание, не знамъ защо, но много се изплаши, та едвамъ следъ петъ минути, следъ като се почерпихме, можа да си развърже езика. Чрезъ преводчика си ме попита отъ кжде съмъ родомъ. Отговорихъ, че съмъ отъ сѣщото село, като му посочихъ своя баща и други роднини. После ме попита отъ колко години съмъ революционеръ,

каква заплата получавамъ и какъвъ чинъ имамъ. Отговорихъ му, че у насъ не съществуватъ подобни работи — нито заплата, нито чинъ. — Ами какъ се издържате, пита. Казахме, че населението ни въоръжава, храни и облича, а отъ повече и нѣмаме нужда. А домашнитѣ ви? Тѣ работятъ и се хранятъ, па и селянитѣ имъ подпомагатъ въ работата. Ами защо сте повели тая неравна борба? За туй защото турската тирания стана непоносима и ний, уповавайки се на своитѣ сили и на европейското обществено мнение, разчитаме да можемъ да извоюваме една автономна Македония.

— Добре, каза, вий искате автономия, но ако бѣхте само българи, а Македония има много други народности. — Споредъ нашето схващане, казвамъ, никаква пречка не сж народноститѣ; ний братски ще живѣемъ съ всички, стига да се махнатъ чуждитѣ вмешателства въ нашата Македония. Ако андартитѣ, които до единъ сж изпратени отъ Гърция и турскитѣ войски отъ Анадола, се махнатъ, ний съ мѣстното население ще си живѣемъ братски и на равни права; ний и сега имаме много гърци и турци, които работятъ съ насъ. Чуждитѣ орждия сж най-голѣмата пречка за насъ, защото тѣ убиватъ беззащитното население и не го оставятъ мирно да си гледа всѣкидневната работа. Както виждате, всичкитѣ български ниви сж оставени неразработени, на пазаръ не могатъ да отидтъ и нищо не могатъ да предприематъ селянитѣ. Нашето търпение стигна своя връхъ и, ако тѣй още продължава, ний ще бждемъ принудени да вземемъ сжщата тактика и ще видите какъ ще опустеятъ грѣцкитѣ и турскитѣ полета и тогава ще настане най-голѣмия хаосъ и гладъ въ Македония.

Той помисли малко и каза: „Вий не трѣбва да правите това, защото вмѣсто на вашата, ще помогнете на тѣхната кауза. Ний знаемъ, че гърци и турци сж въ споразумение, та да ви накаратъ да излѣзнете отъ търпение и тогава Турция сж развързани ржце ще каже, че въ Македония се

води национална борба за надмощие, а не политическа. До сега съ разумно водената политика вие сте спечелили нашитѣ симпати. Продължавайте своята програма и рано или късно ще придобиете това, което желаете“.

Следъ половинъ часъ разговоръ раздѣлихме се, като си пожелахме сбждване на надеждитѣ ни, отидоха при войската и си заминаха.

Презъ м. ноемврий получавамъ заповѣдь да влѣзна въ гр. Хрупица да изследвамъ възникналия между учителството конфликтъ, който раздѣли гражданитѣ на враждебни лагери.

Отиването въ града бѣ много рисковано; нелегаленъ не бѣ влизалъ по простата причина, че бѣгарскитѣ кѣщи сж въ сѣседство съ грѣцки, влашки и турски, а при това имаше и голѣмъ гарнизонъ. Въпрѣки всички препятствия успѣхъ да влѣзна благодарение неустрашимостта на учителя Георги Христовъ и Сребренъ Янковъ (следъ възстанието тѣ не учителствуваха понеже бѣха подозрени отъ турската властъ). Влѣзнахъ първомъ въ махалата „Пачавура“ и постепенно мѣстейки се отъ квартира на квартира стигнахъ до центъра около училището и църквата. Тукъ вече по-незабѣлѣзано можехъ да викамъ при мене учители и граждани, изследвахъ ги подробно и съставихъ дознанието. Една сутринъ при прекосване чаршията разминахме се съ патраула, — тѣ по дѣсния тротوارъ азъ по лѣвия, успѣхъ да мина незабѣлѣзано и влѣзнахъ въ квартирата.

Приставътъ Камберъ ефенди подушилъ, че съмъ въ Хрупица и предполагайки че съмъ маскиранъ като свещеникъ, единъ недѣленъ день на сватбата на първенеца Георги Ст. Бабулевъ, отива да ме търси, но напраздно. Излѣзнахъ благополучно и изпратихъ дознанието по принадлежностъ съ молба да ми се разреши да замина за България на лѣкуване, понеже страдахъ отъ кила.

(Следва)

Кириякъ Шкуртовъ

Нѣколко доброволчески чети

съ войводи и първоначаленъ кадъръ отъ доброволци отъ Македония презъ освободителната война на 1877/78 год.

Презъ времето на Освободителната война на 1877/78 г., освенъ формиранитѣ отъ щаба на руската войска въ надвечерито и началото на тая война нѣколко български дружини, отъ които бѣ образувано българското опълчение, сж взели участие въ сжщата война и нѣколко отдѣлни български доброволчески чети, които сж били наричани по това време отъ щаба на руската действаща армия на Балканитѣ „народни“ или „волни“ (доброволчески) чети. Тия чети, предвождани отъ своитѣ войводи, между които сж и всеобщо познатитѣ отъ преди освобождението нѣколко наши дългогодишни и легендарни войводи-хайдутѣ, като Панайотъ Хитовъ, дѣдо Жельо, дѣдо Ильо Марковъ и дѣдо Цеко Петковъ, сж били образувани въ разное време следъ обявяването на войната и сж действували заедно съ рускитѣ войски на разни мѣста отъ бойния театъръ въ България.

Тая статия има за целъ да запознае накратко четцитѣ и интересующитѣ се съ образуването и

действията само на нѣколко отъ тия народни четичийотъ войводи и първоначалния имъ кадъръ отъ доброволци сж родомъ отъ разни мѣста на Македония, и които сж действували съ войскитѣ на знаменития руски генералъ Иосифъ Василиевичъ Гурко, презъ време на походитѣ му западно отъ Плѣвенъ и Ловечъ, по направление на София, съ цѣль да премине западния Балканъ, да завладѣе важния стратегически пунктъ гр. София и по тоя начинъ да се ускори края на войната въ полза на Русия.

Подробно описание за образуването и действието на тия чети — за сега е мжчно да се направи, понеже тѣ не сж държали за това никаква архива, нито пъкъ нѣкой отъ тѣхнитѣ войводи и доброволци е написалъ или оставилъ нѣкакви свои лични спомени за сжщото. Всичко това се дължи главно на това, че повечето отъ войводитѣ и доброволцитѣ на сжщитѣ чети сж били неграмотни, или полуграмотни хора. При това, днесъ не се на-

мира между живитѣ нѣто единѣ отъ войводитѣ и подвойводитѣ на тия чети и даже отъ доброволцитѣ отъ първоначалния кадъръ на сжщитѣ чети, за да може по разпитъ отъ тѣхъ да се възстанови поне отчасти историята на тия чети. Всичко това затруднява събирането на точни и пълни данни за описване образуването и дейността на сжщитѣ чети, както и на отдѣлнитѣ войводи и доброволци отъ тѣхъ. Тази празнота е отчасти запълнена благодарение на запазенитѣ нѣколко документи отъ архивата на руската действаща армия на Балканитѣ презъ сжщата война. Главниятъ, и, може да се каже, единствениятъ източникъ, отнасящъ се до тия чети, това е запазеното въ тая архива донесение (рапортъ) отъ 15/IV 1878 год. до началникъ щаба на руската действаща армия на Балканитѣ, отъ прикомандированія презъ войната при сжщия щабъ действителенъ статскъ съветникъ и дотогавашенъ нѣколкогодишенъ руски консулъ въ гр. Битоля (Македония), *А. М. Хитрово*, известенъ въ послѣдствие дипломатъ. Това донесение всѣки любопитенъ може да намѣри помѣстено изцѣло въ книгата на руския генералъ майоръ Н. Р. Овсянникъ, подъ название: „Болгарское ополчение и земское войско“, издание отъ 1904 г. на руската военно историческа комисија при главния щабъ на руската армия. Отъ сжщото донесение се вижда най-добре, защо сж били сформировани тия чети, отъ кого и какъ сж били сформировани и каква е била тѣхната дейностъ, както и какви сж били, макаръ и скромни, тѣхнитѣ заслуги.

Споредъ това донесение проектътъ за образуването на народнитѣ, или волнитѣ чети е билъ представенъ на споменатия началникъ щаба отъ самия авторъ на донесението — Хитрово. Сжщиятъ проектъ е билъ усвоенъ отъ началникъ щаба, който своевременно го докладва на главнокомандующия — великия князь Николай Николаевичъ старши. Последниятъ го възприема, одобрява и поръчва на Хитрово да образува народнитѣ чети. Предназначението на тия чети е било: *да противодействуватъ на башибозуцитѣ и черкезитѣ; да доставятъ на рускитѣ отряди сведения за числеността, разположението и предвижването на турската войска и въобще за стражева служба предъ фронта и фланговетѣ на рускитѣ колони.*

Щомъ Хитрово получава поръчението за образуването на народнитѣ чети, той се заема веднага за изпълнението на това поръчение и се отправя за Ромъния и Сърбия, придруженъ отъ стоящия на служба при него още като консулъ въ Битоля и вѣренъ нему агентъ, *Стоянъ Везенковъ*, българинъ отъ Крушово, Македония, за да се срещне тамъ, съ намиращитѣ се нѣколко души нему добре известни отъ по-рано български войводи и доброволци, участвували въ сръбско-турската война презъ 1876 год., и да ги подкани да взематъ участие въ войната, въ изпълнение на предназначената имъ задача отъ щаба на руската армия. Срѣщата му съ тия лица дава очакванитѣ резултати. Отзоваватъ се на поканата му и скоро го последватъ, съ по нѣколко души отъ своитѣ четници, войводитѣ: стария и легендаренъ хайдутинъ и войвода *дѣдо Ильо Марковъ* отъ с. Берово, Малешевско, *дѣдо Георги Пулевски* и *Григоръ Огненовъ* отъ с. Галичникъ, Дебърско, *Димитъръ Трифуновъ*, *Цвятковъ*, известенъ подъ прекора „Арнаутина“ отъ с. Лабунница, Стружка нахия, Охридско,

и *Георги Антоновъ*, известенъ подъ прекора „капетанъ Георгия“ отъ гр. Кочани.

На пѣтъ за бойния театъръ въ България, тѣ преминаватъ Дунава при Свищовъ и отъ тамъ биватъ отправени за гр. Ловечъ, който бѣ падналъ вече втори пѣтъ въ руски рѣце на 22 августъ 1877 год. Установили се временно въ началото на м. септемврий с. г. въ тоя градъ, тѣ формиратъ тукъ напълно своитѣ чети, въ които, освенъ първоначалния имъ кадъръ отъ по нѣколко доброволци, доведени отъ тѣхъ отъ Сърбия и Ромъния и всички отъ Македония, прибиратъ и по нѣколко души доброволци изъ между мѣстното население, както и изъ между бѣжанцитѣ отъ южна България, настанили се на северъ отъ Балкана — въ Севлиево, Габровско, Търновско, Ловчанско, и околнитѣ на тѣзи мѣста, завзети отъ руската войска. Като доброволци въ сжщитѣ чети постѣпватъ и нѣколко души отъ опълченцитѣ, напуснали своитѣ дружини следъ голѣмитѣ боеве на 9, 10 и 11 августъ с. г. на Шипченския проходъ.

Веднага следъ формиранieto и въоръжението на четитѣ, тѣ биватъ предадени въ отряда на генералъ лейтенантъ Карцевъ, който е билъ разположенъ и действувалъ въ околноститѣ на гр. Ловечъ и Троянъ, за да пази Троянския и нему съседнитѣ проходи и пѣтеки, отъ преминаването презъ тѣхъ на турска войска, изпращана презъ южна България въ помощъ на обсадената въ гр. Плевенъ турска войска подъ началството на храбри Османъ паша.

Числото на доброволцитѣ, въ формиранитѣ отъ Хитрово народни чети, не е било голѣмо. То е било подложено постоянно на измѣнения, като по тоя начинъ въ всѣка чета е имало отъ 30 до 60 человекъ, а по нѣкога и повече. Тия измѣнения въ броя на доброволцитѣ сж ставали по причина на попълванието на сжщитѣ чети отъ мѣстнитѣ жители, които сж действували съ четата, въ която сж били влѣзли доброволно, до като тя се е намирала въ близостъ до постоянното имъ мѣстожилище, или мѣстопробивание. Съ преминаването на четата отъ едно мѣсто на друго, постѣпилитѣ доброволци сж я напускали, и сж оставали по своитѣ мѣста. Имало е случаи, когато отдѣлни доброволци сж се присѣдинявали къмъ четата само при единъ — какъвъ и да е нейнъ походъ.

Споредъ Хитрово, презъ всичкото време на действията на тия чети, оставали подъ орѣжие, като постоянни доброволци само войводитѣ и она малка шепа отъ македонци, отъ които сж били съставени първоначалнитѣ кадри на четата.

Четитѣ сж действували ту съвмѣстно, ту отдѣлно. Въ началото на движението имъ изъ балканитѣ, тѣ сж били раздѣлени по разнитѣ руски отряди, като нѣкои отъ тѣхъ, презъ всичкото време, сж се намирали при единъ и сжщи отрядъ, а други сж преминавали отъ отрядъ въ отрядъ. Въ всѣки случай, твърди Хитрово, „всичкитѣ тѣ вземаха деятелно участие въ всичкитѣ операции на трудния зименъ преходъ презъ планинитѣ, като се намираха постоянно на фланговетѣ и предъ колонитѣ и имаха постоянно сблъскване съ неприятеля, като доставяха сведения за неговата численостъ, за разположенията и движенията му, за което свидетелствуватъ и най-близкитѣ имъ военни началници“.

Ако дѣлото на народнитѣ чети не е могло да бжде поставено въ напълно удовлетворителни

условия, то това, все според същия автор, било произлязло от това, че тяхното формиране се било предприело много късно, поради което и числеността им се ограничила по неволя в недоволствени цифри. При все това, формираните чети и техните войводи били изпълнили своя дълг напълно добросъвестно и честно, като понасяли и всички задължения на трудния боен живот.

Първите съвокупни действия на четите били направени срещу селата Турски Извор и Телиш и други някои села и местности, с последователни походи и с изходно положение от Ловеч. След това, докато руските колонии сж се напращали и движили към главните планински проходи, четите сж охранявали и вардили по-малките проходи и сж прочиствали околните местности от башибозука. По този начин, четата на войводата д-до Георги Пулевски, в продължение на два и половина месеца, е охранявала местността, наричана „Троянски колиби“, като през същото време е имала почти всекидневни сблъсквания с части от башибозука, а понякога и с редовна войска. През това време, другите чети, или ония на войводите д-до Ильо Марков, Димитър Трифунов, арнаутина, Григор Огенов и „капетан“ Георги Антонов, сж били почнали движение напред, едни с отряда на генерал Дандевил, други с войските, намиращи се под непосредственото началство на генерал-адютант Гурко. Тия чети, а също така и присъединената се към тях в последствие чета на д-до Георги Пулевски, вземат участие в всички боеве, които ознаменоваха славното преминаване на руските войски през западната половина на Балкана. В трудната операция по прекарването на тежките оръжия през трудно проходимите и още повече през лошата зима и с дебел сняг покрити планински местности от околностите на Етрополе и Орхание, особено се отличават четите на войводите д-до Ильо Марков и „капетан“ Георги Антонов, за което тия войводи биват наградени с високи отличия на военния орден „за храброст“.

Разпръснатите чети по разните руски отряди, по време на преминаването от последните на Балкана, се събират всички в гр. София, след превземането му от руската войска на 23 декември 1877 г., когато и те, почти едновременно с същата войска, влизат в този град. След като почиват няколко дена в същия град, на третия ден на Коледа, или на 27 декември с. г., всички и под общата команда на най-стария и известния от войводите, д-до Ильо Марков, се отправят за гр. Радомир, където и в близките му околности северно от Конявската планина, престояват няколко дни, считани се като част от разположението в гр. Радомир руски отряд под командата на подполковник Задерновски, командир на дивизион от 4 Улански Харковски полк. От Радомир заедно с руската войска четите се отправят за гр. Кюстендил, в който град влизат заедно на два пъти: първият път на 11 януари 1878 г. и без бой, а вторият, на 17 януари с. г., вземат града с бой, като с това си действие биват считани и те за освободители на този красив и исторически наш град. От Кюстендил те биват отправени в разни пунктове от южната половина на Кюстендилската кааза, за обезоръжаване на башибозуците от някои

турски села от този край и за защита на мирното население. Най-после, и то след примирението, сключено в Одрин на 19 януари 1878 г., те предприемат един значителен поход в местността „Пиянец“, разположена по долината на р. Бръгалница, и имаща за център големото и известно село Царево-село, където обезоръжават местното мохамеданско население, състоящо главно от помаци, нареждат местна българска административно-полицейска власт, която е в връзка с настаненото руско окупационно управление в Кюстендилския окръг, и държат тая местност в свои ръце в продължение на повече от два месеца. В края на м. март и началото на м. април с. г. те биват принудени да се оттеглят от там, поради напора на идещата от Скопие турска редовна войска, за да вземе този край и да настанат отново в него турската власт, понеже същата местност, според определената временна демаркационна линия между руската и турската войски още по сключеното примирие в гр. Одрин, е оставала в зоната на турската войска и власт.

През времето на престояването на четите в м. „Пиянец“, към тях се присъединява и четата на известния македонски народен деец и войвода *Димитър поп Георгиев Беровски* от с. Берово, Малешевско, която, по това време, брой няколко десетки души и е действувала в Пиянецко, Малешевско и околните там краища, още от пролетта на 1876 година и през цялото време, до като продължава Освободителната война през 1877/78 год. Тая чета е била въоръжила и повдигнала на крак и част от населението на тия войнствени и родолюбиви български краища.

Въоръжението на изброените няколко народни, или волни чети е било както и онова на опълчението. Облечките им било полувоенно, но доста спретнато. Горните им върхни дрехи у едни сж били войнишки шинели, а други сж носили своите харамийски гуни. Еднакви сж били само калпаците им, които сж били от черна агнешка кожа и сж дъно от зелено сукно, както на опълченците, и сж металически кръст на лицевата им страна. До навлизането им в Софийското и Златишкото полета, повечето, ако не и всички доброволци, сж пеша, за да се снабдят тук всички с коне, взети плячка от отстъпващата турска войска, и бегашото от страх пред неприятеля местно турско население. От това време и до края на войната, всички тия народни чети представляват от себе си един вид конни чети, наподобяващи хвърковатата чета на Бенковски.

При формирането на четите и по представлението на Хитрово, било е разрешено от главнокомандующия, за поддържането на доброволците, да им се дава дневна заплата, в размер на 25 зл. копейки на човек. Тази мърка е могла да бъде приведена в изпълнение само по отношение на някои чети, и то не за дълго време. Това сж били четите, които сж действували с отряда на генерал Карцев, който своевременно е бил уведомен за това разпореждане на щаба на действующата армия. Когато по силата на военната необходимост същите чети сж се били отделили от отряда на този генерал и от това време и до края на войната сж се намирали при други отряди, същото разпореждане престава да се изпълнява, понеже началниците на тия отряди не сж

били известни за него. При такова положение и за поддържането на прехраната на четитѣ е трѣбвало да се грижатъ сами войводитѣ и подчиненитѣ имъ доброволци, като за това имъ е било позволено — да използватъ частъ отъ добитата турска плячка за себе си.

Презъ време на походите на четитѣ и сблъскването имъ съ неприятеля, тѣ сж били понесли, макаръ и въ неголѣмъ размѣръ, загуби въ убити и ранени. Още на времето не е могло да се събератъ точни сведения за тия загуби, по причина, както това излага Хитрово въ донесениетъ си, на измѣненията, които непрекъснато сж се били произвеждали въ тѣхния съставъ. Изъ числото на първоначалния кадъръ на четитѣ, споредъ споменатото донесение, въ разнитѣ сблъсквания съ неприятеля сж били паднали убити доброволцитѣ: Никола Найденовичъ, Косто Димитриевъ, Василъ Костовъ, Йорданъ Василевъ, Петъръ Костовъ, Спиро Стояновъ, дѣдо Рашко и др.

За принесенитѣ услуги отъ четитѣ на руската войска и за показаната отъ тѣхъ храбростъ, всички войводи и нѣколко души отъ доброволцитѣ сж били наградени отъ главнокомандующия, по представление на самия организаторъ на четитѣ, действителниятъ статски съветникъ Хитрово, съ знакове на отличieto на руския воененъ орденъ за храбростъ „св. Георги“, 4 степенъ. Само войводата Георги Антоновъ е билъ награденъ и съ 3 степенъ на сщия знакъ, за показаната отъ него храбростъ и особено отличие по прекарването на тежкитѣ руски топове презъ Балкана и главно по изкарването имъ на позиция при превземането на гр. Етрополе.

По представлението на Хитрово сж били наградени съ ордена за храбростъ, 4 ст., и доброволцитѣ Стоянъ Везенковъ отъ гр. Крушово и Иванчо Робе отъ гр. Охридъ. Първиятъ отъ тѣхъ, както това вече се спомена, е билъ на служба-агентъ при консула Хитрово. На неговата неуморима деятельность, както това признава самъ Хитрово, се дължало главно да бждатъ доведени отъ Сърбия и

Ромѣния първитѣ четоводи-македонци. Сжщиятъ е билъ прашанъ постоянно ту въ четитѣ при преднитѣ руски колони, ту въ тила на армията, като постоянно донасялъ на своя шефъ военни и други сведения, които той (шефътъ) предавалъ отъ своя страна на началника на щаба на руската действующа армия на Балканитѣ. Иванчо Робе е билъ подвойвода въ четата на войводата Григоръ Огеновъ и се проявилъ на нѣколко пѣти съ своята решителностъ и храбростъ.

Следъ свършването на войната и похода на четницитѣ въ м. „Пиянецъ“, тѣ всички се прибиратъ на временно мѣстопребивание въ гр. Кюстендилъ, като постепенно се разоржжаватъ и разпрсватъ изъ разнитѣ краища на свободна България. Нѣкои отъ доброволцитѣ се залавятъ за мирновременнитѣ си занятия, а други заематъ разни държавни служби, повечето въ полицейската и пограничната стража. Само отдѣлни лица и то побуйнитѣ отъ тѣхъ продължаватъ нѣколко време отъ първитѣ години следъ освобождението да се занимаватъ съ стария си занаятъ — харамийството. както на всички опълченци отъ дружинитѣ на българското опълчение, така и на доброволцитѣ отъ народнитѣ чети, още въ първитѣ години следъ освобождението, имъ се раздава отъ държавата по нѣколко декара земя за обзавеждане изъ разнитѣ околии на свободното Българско княжество. Нѣкои отъ тѣхъ, обзавели се добре и предали се на миренъ трудъ, достигатъ до завидно материално благосъстояние. Сжщо така, съ създаването на закона за поборническитѣ пенсии, на всички останали живи отъ тѣхъ имъ се отпуска и следуемата имъ се пенсия. На най-главния и заслужилия отъ войводитѣ, или на стария и легендаренъ войвода дѣдо Ильо Марковъ, се гласува отъ II-то обикновено Народно събрание презъ първата половина на 1880 год. заслужена народна пенсия, въ размѣръ 200 лева месечно, която той получава до смъртта си презъ първата половина на 1898 година.

В. А. Карамановъ.

Училищното дѣло въ Солунската кааза презъ 1911—1912 уч. год.

I.

За гр. Солунъ, столицата на Македония, сж написани важни трудове: 1) *Градъ Солунъ* отъ професоръ Д-ръ А. Иширковъ; 2) *Българскитѣ гимназии* и основнитѣ училища въ Солунъ, отъ Г. Кандиларовъ; 3) Сборникъ „Солунъ“ и др. Въ тѣзи трудове се разглежда значението на Солунъ отъ политическа, национална и икономическа страна; историята му отъ край време; културната му важностъ за Македония и пр.

Въ тази статия ще представимъ сведения за българското училищно дѣло въ града и околията, предимно за учебната 1911—1912 година.

Презъ тая година въ града имаше: 6 основни български училища; 1 третокласно мжж. уч-ще; 1 третокласно девич. училище; 1 мжжка гимназия, 1 мжжка търговска гимназия, 1 девическа педагог. гимназия, 1 стопанско девическо училище, или всичко 12 учебни заведения.

II.

Първъ пѣтъ българско училище тукъ се открива още презъ 1843 година съ съдействието на майсторъ

Негре отъ гр. Дебъръ. Училището било килийно, а учителътъ-монахъ Исаия. То е водило едно жалко сжществуване, понеже нѣмало постоянни срѣдства за издръжка.

Презъ 1865/66 г. дъщерята на Константинъ Динговъ отъ с. Дражилово (Воденско) Славка отворила отново българ. училище въ своя домъ и издръжката била осигурена отъ мѣстната българ. община, която по това време се е обособила, па и Зографскитѣ манастиръ съ готовност отпусналъ помощъ; сжщото сторили и нѣкои родолюбиви българи, като братя Лазарови и пр.

Следъ руско-турската война, следъ настаналото спокойствие, солунското училище стѣпило здраво на краката си и презъ 1879/80 г. то брой 45—50 ученици. Следната година ученици дохождатъ и отъ околнитѣ села и се отваря II класъ съ 87 уч. Открива се пансионъ съ 20—25 пансионери.

Презъ 1881/82 — открива се III класъ. Главенъ учителъ е известниятъ народенъ деецъ фолклористъ Кузманъ Шапкаревъ. Ученици 123 (I кл. — 69, II — 35 и III — 19).

Презъ тая година е купено зданието за бждещата мжж. гимназия за 1850 лири. Ежегодно въ гимназията се открива по единъ новъ класъ и презъ 1885/86 става пълна съ 7 класа, когато дава I-вия си випускъ.

До края на съществуването си гимназията е дала 27 випуска съ 498 завършили курса й уч-ци, отъ които 385 останали въ Македония като учители и граждани, а останалитъ заминали въ странство да търсятъ по-сигурно поприще.

Презъ последната година на съществуването си (1911/12) гимназията брой I кл. 37 — II кл. 31 — III кл. 16 — IV кл. 88 — V кл. 68 — VI кл. 64 — VII кл. 22 или всичко 326 ученици.

Въ нея сж преподавали: Д-ръ Т. Дечевъ отъ Разградъ, химикъ отъ университета въ Лайпцигъ — директоръ, К. Николовъ-Ресенъ отъ Загреб. препарандия, Евтимъ Наковъ — Кочани — матем. въ Соф. универс. Ив. Сапунаровъ — Загоричени (Костур.) — Духовна академия Петербургъ, Г. Баждаровъ — Г. Броди (Сърско) История соф. универс., Ан. Разбойниковъ — Свиленградъ, история — София, Хр. Ачевъ — Прилепъ — матем. соф. универс. Драг. Зографовъ — Битоля — литерат. София и Фрайбургъ, Дан. Бланшудъ — Лозана (Швейцария). Ил. Христофоровъ Радовишъ — математикъ, соф. университетъ, Мет. Гелевъ — Охридъ — право, Лозана, Стр. Дерменджиевъ, Солунъ — право въ Женева, Кирилъ Пърличевъ, Охридъ — френ. ез. въ Парижъ, Етхемъ Абди, Солунъ — Лицея „Султане“ — Цариградъ, Стано Янковъ, М. Търново — Юридич. факултетъ Солунъ, Илия Узуновъ, (Кукушно) Солун. католич. семинария (псалтика).

Рожба на мжжката гимназия е педагогическото й отделение, което бѣше открито презъ 1887/88 учебна година съ I курсъ и следната съ II курсъ. То съществува до 1895/96, и даде 8 випуска съ 119 завършили курса ученици, станали всички учители. Презъ 1896 год. се закри.

Презъ 1833/84 уч. година гимназията, отъ IV класъ нагоре, се преустрои въ класическа съ 4 годишенъ курсъ. Тя даде три випуска и въ началото на 1899/900 учебна год. се закри и се създаде Търговски отдѣлъ съ тригодишенъ курсъ, който следъ 4 години (1904) престана да съществува.

Търговска гимназия

Едва следната година се тури началото на солидно специално учебно заведение, като самостоятелно, съ своя програма, за да даде възможностъ на македонската интелигенция да се готви за по-широкъ животъ въ страната като търговци и чиновници — въпиюща нужда за македон. българинъ.

Презъ 1904/05 се откри I търг. курсъ и последователно, всѣка година, се издигаше до VI (свършенъ курсъ) — презъ 1909/10.

Презъ следната учебна година I-ятъ курсъ се закри.

Числото на записанитъ презъ тая година е 122. Учителскитъ персоналъ се състоеше отъ 13 сили, а именно:

Др. Йорд. Бомболовъ, Прилепъ — завършилъ право, Ексъ (Фр.), Сребренъ п. Петровъ, Екши су (Лерин.) — филолог. соф. унив., Ж. Лигониери, Булъ (франц.) — Еколъ Нормаль (Фран.), Ж. Ришеръ, Парижъ — Лицея Хенрихъ IV Парижъ, Ник. Гачевъ, Воденъ — търг. акад. Лайпцигъ, Георги Ивановъ, Паланка — финан. науки Брюкселъ, Вл. п.

Алексиевъ, Солунъ — право Лайпцигъ, Атан. Димитровъ, Черешово (Неврок.) — Духовна акад. Киевъ, Мих. Шурковъ, Велесъ — матам. София, Еман. Ляпчевъ, с. Биралци (Кайляр.) — право — Лозана, Петъръ Ивановъ, Битоля — Мюлкие, Цариградъ, Амедей Борде, Франция — търг. науки Парижъ, Г. Митовъ, Женско (Кукушъ) — матем. София.

Третокласното девич. училище

Третокласното девическо училище води началото си отъ основното девическо, което почнало като женско училище въ 1880/81, когато и се отдѣлило отъ смѣсеното. Това училище е майка на класното девическо училище, което презъ 1911/12 уч. година брой въ I класъ 23 — II кл. 18 — III кл. 19 = 60, отъ които 11 момичета отъ селата.

И при него съществуваше пансионъ съ 17 ученички.

Учители:

1. Наумъ Темчевъ отъ с. Загоричени;
2. Хрисанта Настева отъ Битоля;
3. Ана Тошева отъ Прилепъ и
4. В. Саева отъ с. Бѣлица (Разлогъ).

Девическа гимназия „Св. Благовещение“

Девическото III-класно училище съ течение на годинитъ се разви въ гимназия.

Началото й се отнася къмъ 1880 г., когато се открива I класъ съ 8 ученички.

Презъ 1882/83 има вече II класъ съ 21 ученички, 83/84 — III кл. съ 35, 84/86 — IV кл. съ 48, 86/87 — V кл. съ 71, 87/88 VI кл. съ 82 и презъ 1907/908 чакъ се открива VII кл. съ 230 ученички.

Презъ 1911/12 уч. год. гимназията брой: I кл. 23 — II 18 — III 19 — IV 59 — V 43 — VI 64 — VII 55 или всичко 281.

Учители въ гимназията сж: Благой Калейчевъ отъ с. Влодово (Воден.) естеств. истор. универс. София, Ат. Михайловъ с. Бобища (Костур.) 2 сем. филос. София и Загребъ, Дим. п. Пандовъ Неготино (Тиквеш.) дух. акад. Петербургъ, Георги Грашевъ, Прилепъ, филология Соф. унив., Драг. Тжпковъ Прилепъ худож. инстит. Неаполъ, Ив. Караджовъ с. Лѣшко (Г. Джум.) придв. муз. акдм. Русия, Влад. Цървенковъ, Прилепъ филос. Соф. унив., Д. Кандиларовъ Кукушъ право — унив. Лозана, Ил. Христофоровъ Радовишъ матем. Соф. унив., З. Димева Свиленградъ, ржкод. Женева, Г. Саманджиевъ Свиленградъ педагог. инст. Загребъ.

Солун. девич. гимназия проживѣ 33 години, даде 26 випуска съ 234 свършили съ зрѣлостенъ изпитъ, отъ които надъ 200 сж станали учителки и около 25 завършили по-висше образование.

Стопанско училище.

Презъ 1905 година при Солун. девическа гимназия се откри Стопанско девическо училище, което отначало съ единъ курсъ, последователно стана съ три курса а именно: записани I курсъ 46, II курсъ 7, III курсъ 6 или всичко 59.

Отъ числото на записанитъ сж били 55 отъ града и 4 отъ селата.

Всички ученички сж били прирани въ пансионъ.

Учител. персоналъ: 1. Ачкова Зора отъ Прилепъ, Усталъкова Вел. отъ Солунъ. Преподавали сж и г. г. Ана Тошева и В. Саева.

Селски училища

Селските училища в Солунската кааза през 1911/12 уч. година бяха на брой 18 с 22 учители, от които 9 учителки. Тъ сж обучавали 749 ученици(чки) от които 375 в забавачниците, на брой тоже 18. Сборът на всички деца на училищна възраст е бил 881 (мжжки и женски); а числото на екзархиститъ в 18 тѣ села е достигало до 5600 души.

Българ. уч-ще имало: въ с. Араплия (открито 1905 год.), Бугариево (1891), Ватилъкъ (1887), Горно Куфалово (1904), Градоборъ (1893), Даутбалъ (1905), Д. Куфалово (1891), Дудуларе (1873) Дърлица (1886), Зорбатъ (1901), Илджиево (1904), Коритинъ (1896), Норешъ (1906), Ново село (1889), Саримурово (1904), Сарачево (1909), Срѣдно Куфалово (1895) и Топчиево (1872 г.).

Въ заключение, училищното дѣло въ Солунска кааза за 1911—1912 год. изразено въ цифри е както следва:

	уч-ли	ученици
1 мжжка гимназия съ	16	326
1 търговска „ „	13	132
1 девическа „ „	11	173
1 мжжко III-токласно съ	4	84
1 девич. „ „ „	4	60
1 Стопанско училище „	2	59
6 основни въ града „	16	425
18 „ „ селата „	22	749
Всичко	88	2008
	учители/лки	ученици/чки

И. Ивановъ

Съобщения на Ржководното тѣло.

1. Отъ началото на 1940 г. до 1 юний починаха се двама илинденци членове на организацията — Иванъ К. Камбуровъ и Миле П. Раховъ. Даде се навреме посмъртната помощ на семействата имъ. Съ тѣхъ ставатъ всичко 155 смъртни случая.

2. На 2. юний по инициативата на Макед. наученъ институтъ се отслужи панахида въ църквата „Св. София“ по случай три годишнината отъ смъртъ-

та на проф. Л. Милитичъ заслужилъ синъ на родъ и родина.

3. На 2. юний т. г. 4 часа подиръ об. се почина младия професоръ по география при университета — Гунчо Гунчевъ. Географската наука губи много съ преждевременната смъртъ на младия ученъ, който се бѣ посветилъ да служи чрезъ науката на родъ и родина.

Положението

Първата фаза отъ сегашната война приключи въ полза на Германия. Следъ тежки и твърде кървопролитни боеве, въ които отъ дветъ страни взеха участие милионни войски и при които се приложиха най-новитѣ германски методи за воюване, Германия завладѣ Холандия, Белгия и частъ отъ североизточна Франция и излѣзе на море, при Ламаншъ, на около 100 километра отъ южния брѣгъ на Англия.

Много интересни сж подробноститѣ по воденето на тия гигантски боеве, а сжщо тѣ е интересно да се знаятъ политическитѣ, военнитѣ и техническитѣ причини, поради които англичани и французи претърпѣха такова тежко поражение въ приморскитѣ области и допуснаха въ толкова кратко време германскитѣ войски да се настанятъ на брѣга на Ламаншъ и толкова близо до Парижъ.

Този интересъ, обаче, къмъ подробноститѣ по воденето на военнитѣ действия и къмъ причинитѣ за германската победа на северъ не можемъ сега да задоволимъ напълно поради това, че, въпрѣки изобилието на „освѣтления“, които ни идатъ отъ страна на противникитѣ въ тая война, не можемъ да разполагаме съ напълно точни и достатъчни данни, за да добиемъ една ясна и пълна представа по това, което ни интересува.

Следъ това първо действие отъ кървавата трагедия на Европа — всѣки се пита, какво предстои да стане. Колко още действия има да се играятъ и какъ ще се развива понататъкъ конфликтътъ?

Намъ е позволено да правимъ само догадки, защото сега имаме думата преди всичко главнитѣ щабове на противникитѣ и главнокомандуващитѣ по бойнитѣ полета.

Въ последнитѣ часове отъ епилога на лютата битка въ Фландрия и предъ укрепленията на Дюнкеркъ се появиха и намѣриха въ печата въ чужбина и у насъ известно мѣсто на доверие слухове за нѣкаква възможностъ Германия, направо или чрезъ посрѣдството на друга сила, да направи предложение за прекратяване на войната и за мирно уреждане на въпроситѣ, поради които се дойде до въоръженъ конфликтъ.

До момента, когато пишеме тия редове, подобно предложение не е направено, но това не значи, че не е възможно да се направи.

Но едно подобно предложение не ни изглежда вѣроят-но, че може сега да бѣде прието отъ противникитѣ на Германия. Тѣ наистина изгубиха много хора и военни материали въ североизточна Франция и въ Белгия; но нѣма признаци, че сж изгубили куража си, вѣрата си и волята си да продължатъ борбата. Тѣ, изглежда, смѣтатъ, че и материалната имъ сила е въ положение да може да се съпротивлява и да устоява на очакванитѣ нови германски нападения. Затова бѣ изви-

канъ и генералъ Вейганъ да поеме главното командуване на съюзнишкитѣ войски; затова Англия извърши смѣли революционни действия въ своя вътрешенъ животъ — като премахването на недѣлната почивка, за да се даде възможностъ на военнитѣ фабрики да работятъ съ всички сили, и като даването право на държавата да туря ржка, щомъ намѣри за нуждно, съ огледъ на интереситѣ на народната отбрана, на имота, печалбитѣ и дори на политическитѣ свободи на всички свои граждани, бедни или богати, благородници или обикновени хора отъ народа.

Така че, излизането на германцитѣ на брѣга на Ламаншъ и достигането имъ до брѣга на Сомма не носи изгледи за прекратяване на войната.

Английскиятъ министъръ председателъ г. Чърчилъ съ голѣма откровеностъ призна на 4 юний въ Камарата на общинитѣ, че презъ тази първа фаза отъ войната съюзникитѣ сж претърпѣли огромно военно поражение, но заедно съ това съ не по-малка решителностъ и твърдостъ заяви, че борбата ще се води при всички обстоятелства до край.

Между това Италия вече дожажда, изглажда, до последния предѣлъ на военни демонстрации, които играха и изиграха до сега една значителна ползна за Осьта роля, и тия дни — сигурно вече преди настоящитѣ редове да излезатъ отъ печатъ — тя ще премине къмъ военни акции по всѣка вѣроятностъ срещу Франция, сжщевременно съ новата офанзива на Германия срещу Парижъ или по морския брѣгъ северно отъ Парижъ.

Германия бърза и има всичката смѣтка бързо да ликвидира съ главния си воененъ противникъ какъвто е Франция. И това тя ще гледа да направи чрезъ обхватни, флангови удари. Тукъ ще дойде италианската военна подкрепа отъ югъ.

Но едно активно намѣсване на Италия въ войната изглежда ще повлече военни действия и въ Срѣдиземно море, тѣй като Италия е изложена за атакуване именно отъ море и тѣй като тя, при едно влизане въ война сигурно ще иска да извърши известни военни действия въ Срѣдиземно море, които биха имали за резултатъ премахване на оковитѣ при Малта, въ Корсика, и по африканскитѣ брѣгове, които окови я държатъ пленница на Англия и на Франция.

Държането на СССР, който наистина изглежда не би желалъ да ставатъ промѣни въ ущърбъ на рускитѣ интереси по южнитѣ брѣгове на Черно море, ще зависи отъ много обстоятелства, а преди всичко отъ развоя на събитията при една намѣса и на С. Щати въ войната — която намѣса сега не изглежда да е много далечна.

ПИЙТЕ ПРОЧУТОТО
**ПРОШЕКОВО
ПИВО**

произведено само отъ малцъ
отъ Пивоварницата

БРАТЯ ПРОШЕКОВИ
ПРИДВОРЕНЪ ДОСТАВЧИКЪ

УЧИТЕЛСКА КАСА

I-во КООПЕРАТИВНО ВЗАИМООСИГУРИТЕЛНО Д-ВО

Клонове: Животъ, пожаръ, злополука, детски, жилищни

ЗАСТРАХОВАНЪ КАПИТАЛЪ — 760,000,000 лв.

МАТЕМАТИЧЕСКИ РЕЗЕРВИ — 132,000,000 лв.

Условия най-износни